

El canvi de *sentit comú*: el paper de la cultura en un sistema ecològic madur

Albert de Pablo

Sovint, restringim l'ús de la paraula Cultura a la denominació d'una part de les seves expressions. A l'espectacle, als productes culturals que plouen "de dalt a baix". Sovint també, l'associem exclusivament a les arts dites majors, desatenent tot allò que el concepte té de més quotidià, pròxim, indispensable per millor viure i administrar-nos, per conduir-nos. Com diu la Montse Obiols, tot allò que té a veure amb *cultiu*.

Llevat el fet que sigui percebut col·lectivament com ara diré, i que ens conduïm rigorosament en conseqüència, estem en una bona posició per garantir la nostra qualitat de vida. Sempre que ho fem com a grup, alhora divers i equilibrat. Som en disposició de poder reduir les incertituds que tenim com a persones i com espècie, fruit de l'acceleració de les desavinences amb els sistemes naturals que ens suporten, i del creixent desequilibri de les oportunitats entre les persones -tant a nivell local com global, generacional com geogràfic-.

Les utopies i els mites han estat clau alhora de construir els successius paradigmes culturals. Quedi clar que dic utopies, en cap cas quimeres enganyoses, o especulacions. Què és aquesta Jauja?. D'on pot venir tanta meravella?. Molt probablement, de l'eficiència com actitud mental. Eficiència en la producció i en l'ús de coneixements i informacions, i de la interpretació i "timonatge" -*cultural*- que se'n faci des d'un paradigma àmpliament volgut, desitjat. D'un *new deal*. Al seu dia va ser l'agricultura, més endavant ho va ser la cultura industrial, ara ho és la cultura informacional d'àmbit global. Encara no ho són la del coneixement ni, com a conseqüència, la de la sostenibilitat.

En aquest mateix instant, mentre en determinades geografies utilitzen el paradigma cultural propi de la cultura agrícola, en altres utilitzen plenament els tòpics del paradigma industrial. Ara, a tot això, se suma una geografia d'espai discontinu, organitzada sobre els nodes d'una xarxa que connecta espais econòmics adequadament qualificats des del punt de vista tecnològic. Que es fonamenta en els nous mites del paradigma informacional, fent-lo funcionar des d'un nou *sentit comú* -una cultura, si voleu- que arrela com pot sobre les restes industrials i agrícoles.

Es tracta d'un sistema encara molt immadur culturalment. Permeteu-me un exemple: les primeres locomotores de tren -deliciosament ingènues- tenien la forma d'una olla sobre rodes, la forma responia *literalment* al descobriment energètic fet al seu dia per Watt. Penso que ens trobem en una situació històrica força similar, d'absència de paradigma cultural. Al mig d'un canvi accelerat que és fruit de la maduresa del sistema industrial i de la globalització de l'economia, sense massa temps ni condicions per un timonatge serè, culte.

El Dr. Ramon Margaleff, catedràtic d'ecologia i professor emèrit de la Universitat de Barcelona, és un vell conegut de la comunitat científica internacional, i mestre de bona part dels biòlegs en actiu a casa nostra. Ha aplicat la teoria de la informació a l'organització de les comunitats i sistemes -des de la "Teoria de la Información en Ecología" (1957), fins la "Teoría de los Sistemas Ecológicos" (1991)-. Què hi pinta Margaleff en una comunicació sobre cultura?. Penso que molt. Per tot allò que té el seu treball de transdisciplinari, de culturalment radical -en el sentit de localització de les arrels dels conflictes, dels *meollos*- . Amb la senzillesa de llenguatge que li atorga la saviesa, troba el sentit ple que té -per a mi, avui- la paraula *cultura*.

Allò que fa diferents les organitzacions humanes de qualsevol altre sistema ecològic és *la cultura* -les cultures- que poden utilitzar per governar les informacions i els coneixements que disposen, o produir-ne de nous. Cibernètica -prometo que ho diré tant sols un cop més- ve d'un

mot grec que vol dir timoner. Si tenim una situació present, enfrontada cara a cara a una situació desitjable –a un model de vida volgut, posem per cas–, cal reconsiderar la diferència entre aquestes dues situacions com un sistema de regulació, i fer-nos el propòsit d'accelerar els canvis que ens portin cap allà on volem i entorpir tossudament aquells que ens allunyin. Margalef utilitza el següent símil per definir la cultura com un sistema de regulació. *“En un dispositiu cibernètic, com és el de comandament d'una embarcació, s'aplica en tot moment una força que és proporcional a la diferència entre l'estat actual del sistema i un estat ideal”* – volgut–.

Existeixen veritables mecanismes de regulació a nivell cultural. Els que operen en el nostre planeta ens han de permetre apreciar les mesures de seguretat que cal aplicar per una pervivència de qualitat. Ha arribat aquell moment en què els nostres límits són més visibles des dels residus i els desajusts profunds del sistema, que no pas des dels seus recursos o els seus productes habituals.

Copiem dels sistemes naturals. Quina és la característica dels seus sistemes de regulació?. Primer, les espècies se seleccionen per la seva capacitat de persistència, i després – evolutivament més madures– per l'economia del seu metabolisme. Substitueixen per informació i capacitat d'adaptació al medi, l'energia i la matèria que van ser necessàries pel seu creixement –en el nostre cas hauríem d'afegir-hi els artefactes–. Quin és l'ideal de maduresa –el clímax– de qualsevol sistema, segons Margalef *la parsimònia*, l'equilibri que consisteix en mantenir la biomassa més gran possible amb el canvi d'energia més petit possible. L'autoregulació. I això tan sols és possible amb informació vàlida, processada adequadament des de la cultura. Una major maduresa del “sistema humà” tan sols pot venir donada per un sistema menys arriscat de regulació, per una major complexitat, diversitat, i arrelament local de *les cultures*. Per una disminució dels monocultius culturals. Algú diria, per l'eradicació del pensament únic, jo hi afegiria del pensament dual.

El Dr. Ramon Folch, que tindrem entre nosaltres ben aviat va escriure fa poc *“el reduccionisme sectorial ha desplaçat a l'holisme inicial del pensament científic, i ha contribuït –passivament– a donar per bona la idea del pensament únic. En l'actual context, la ciència tendeix a saber sense pensar, de manera que genera coneixement, però no necessàriament saviesa –o cultura–”*. Per posar-hi una mica més de suc al pollastre que els serveixo, *“l'aparent domini del masclisme sobre una espècie que ell mai no ha gestionat, constitueix una tragèdia estratègica que hem transferit a tot el planeta. El desenvolupament sostenible és la feminització del desenvolupament: exigeix recuperar el sentit de la gestió biològica, connatural a la condició de dona”*

Sembla, doncs, que som al centre d'un canvi cultural, sense massa capacitat individual per a formar-ne el paradigma, ni tan sols reconèixer-lo. Les ètiques, com les urbanitzacions, les famílies, o els ensenyaments, són difuses, com no ho haurà de ser l'estètica?. No sabem massa bé què es pot fer, ni com fer-ho, però estem bastant segurs d'allò que no s'ha demostrat ajustat. A meu parer, el canvi cultural que estem vivint haurà de fonamentar-se en el retrobament d'Economia i Cultura, la incorporació del concepte Solidaritat al binomi Igualtat i Llibertat, la lluita contra l'exclusió, la gestió de la diversitat, el replantejament de l'educació, la feminització del desenvolupament, i la incorporació cultural de la idea de cicle –en els temps i en els processos– oposant-la a la linealitat temporal i al finalisme militar, utilitzats en els darrers segles. Tot un nou *sentit comú*.

Els esdeveniments i productes artístics, que sovint considerem com a única cultura possible, responen a aquesta situació de vacil·lació, de manca de paradigma on inscriure's, de dilema entre participar de l'espectacle global o recloure's en la intimitat franciscana del taller, de *sentit comú* que subvertir, o a què acomodar-se. No sé massa per què, em ve al cap José Maria Valverde, *“Nulla estetica sine etica, ergo,... apaga y vámonos”*.